

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЗАХІДНОДОНБАСЬКИЙ ІНСТИТУТ

(назва навчального підрозділу)

КАФЕДРА ПРАВА

(повна назва кафедри, циклової комісії)

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни «Господарський процес»

(назва дисципліни)

на тему: «Сучасні методи доказування у господарському процесі: електронні докази, експертизи та відеофіксація.»

Студента (ки) **Молокової А.О.**

групи ТУзд-8-22-Б1П (2.0 здс)

напряму підготовки (спеціальності) Право

Керівник, доцент кафедри права Житник М.О.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Оцінка:

Національна шкала _____

Кількість балів: ____ ECTS ____

Члени комісії

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

м. Павлоград - 2025р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	5
1.1. Поняття доказів та доказування в господарських спорах.....	5
1.2. Класичні методи доказування: письмові, усні, експертні.....	8
1.3. Нормативно-правове регулювання доказів у господарському процесі України.....	11
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОКАЗУВАННЯ.....	15
2.1. Електронні докази: види, допустимість, проблеми оцінки.....	15
2.2. Судові експертизи: роль у підтвердженні фактів, сучасні підходи	18
2.3. Відеофіксація та інші технічні засоби доказів у господарських спорах.....	21
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИКА ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	23
3.1. Аналіз судової практики щодо використання сучасних методів доказування.....	23
3.2. Порівняння українського та міжнародного досвіду.....	25
3.3. Рекомендації щодо ефективного застосування сучасних методів доказування у господарському процесі.....	27
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку господарської діяльності та цифровізації бізнес-процесів питання доказування у господарському процесі набуває особливої актуальності. Ефективне формування доказової бази та її об'єктивна оцінка є ключовими чинниками забезпечення законності, справедливості та прозорості розгляду господарських спорів. Зростання ролі електронних документів, цифрових платформ, автоматизованих систем обліку та технічних засобів фіксації інформації створює нові можливості для сторін і судів, водночас породжуючи складнощі щодо допустимості, достовірності та оцінки доказів.

Актуальність теми обумовлена кількома аспектами. По-перше, цифровізація господарської діяльності збільшує обсяг та значущість електронних доказів у спорах між підприємствами та організаціями. По-друге, виникає необхідність удосконалення процедур оцінки доказів, оскільки сучасні методи, такі як електронні документи, відеофіксація та ІТ-експертизи, потребують спеціальних знань і нових підходів у судовій практиці. По-третє, питання інтеграції міжнародного досвіду та адаптації передових методик до національного господарського процесу залишається актуальним через потребу підвищення ефективності і прогнозованості судових рішень.

Стан наукової розробки: питання доказування у господарському процесі розглядалися у працях українських та зарубіжних науковців, зокрема щодо оцінки письмових доказів, свідчень та експертиз таких як І.П. Вапнярко, Н.І. Городовенко, О.В. Коваленко, С.В. Костенко, І.В. Мельник та інші. Проте сучасні методи доказування, такі як електронні докази, судові експертизи нового типу та відеофіксація, досліджені недостатньо, що зумовлює науковий і практичний інтерес до теми.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі сучасних методів доказування у господарському процесі України, визначенні проблем їх застосування та формуванні рекомендацій щодо підвищення ефективності доказової діяльності у судовій практиці.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Вивчити сутність понять «доказ» та «доказування» у господарському процесі.
2. Проаналізувати класифікацію доказів і методи їх оцінки у сучасній практиці судів.
3. Охарактеризувати сучасні методи доказування: електронні докази, судові експертизи та відеофіксацію.
4. Дослідити стан наукової розробки питання та судову практику щодо застосування сучасних методів доказування.
5. Розробити практичні рекомендації щодо ефективного використання сучасних методів доказування.

Об'єкт дослідження - процеси формування, подання та оцінки доказів у господарському процесі України.

Предмет дослідження - сучасні методи доказування у господарському процесі, їх оцінка та застосування у судовій практиці.

Методи пізнання: системний та структурний аналіз, порівняльно-правовий метод, метод юридичної інтерпретації, аналіз судової практики, логічний та аналітичний методи, узагальнення результатів наукових досліджень та міжнародного досвіду.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні сучасних методів доказування у господарському процесі з урахуванням електронних доказів, нових видів експертиз та відеофіксації, що дозволяє сформулювати практичні рекомендації щодо їх ефективного використання в судовій практиці.

Практична значущість полягає у можливості застосування висновків та рекомендацій дослідження для підвищення ефективності збору та оцінки доказів судами, удосконалення внутрішніх процедур підприємств щодо документообігу та забезпечення належної доказової бази у господарських спорах.

Таким чином, дослідження сучасних методів доказування у господарському процесі є важливим як з наукової, так і з практичної точки зору, що робить тему курсової роботи актуальною, прикладною та перспективною для подальших наукових досліджень.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

1.1. Поняття доказів та доказування в господарських спорах.

Докази є фундаментальним елементом господарського процесу та ключовим інструментом забезпечення справедливого та законного вирішення спорів між суб'єктами господарювання. Вони дозволяють суду встановити істину у справі, оцінити правомірність дій сторін та прийняти обґрунтоване рішення. Згідно зі статтею 73 Господарського процесуального кодексу України (ГПК України), доказом визнається будь-яка інформація, яка підтверджує або спростовує обставини, що мають значення для вирішення спору. Це можуть бути письмові, усні, матеріальні, електронні докази або результати судових експертиз.

Доказування — це процесуальна діяльність, спрямована на збір, подання та оцінку доказів, що забезпечує всебічне, повне та об'єктивне дослідження справи (статті 75–78 ГПК України). Принцип повної свободи доказування означає, що суд оцінює будь-який доказ, який відповідає вимогам допустимості, належності та достовірності, незалежно від того, чи був він поданий сторонами. Цей принцип дозволяє застосовувати сучасні методи доказування, включно з цифровими та електронними носіями, що стають все більш поширеними в господарських спорах.

На думку І.П. Вапнярки, доказування у господарському процесі має специфіку через високий рівень документованості господарських відносин та необхідність залучення спеціальних знань при оцінці складних фінансових і технічних фактів. О.М. Васьковський зазначає, що належне регулювання процесу доказування сприяє правовій визначеності та ефективному захисту прав сторін. Він підкреслює, що доказування має враховувати економічну обґрунтованість фактів, специфіку господарських відносин і принцип рівності сторін.

Особливу увагу сучасні дослідники приділяють електронним доказам. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»

встановлює, що електронний документ має таку ж юридичну силу, як і паперовий, за умови забезпечення його автентичності та цілісності. Це актуально для господарських спорів, де більшість фінансових та контрактних операцій здійснюється в електронній формі, а доказова база формується на основі електронних договорів, платіжних доручень, баз даних та внутрішніх корпоративних систем обліку.

Сучасні методи доказування включають також відеофіксацію, аудіозаписи та ІТ-експертизи, які дозволяють підтвердити факти, недоступні для традиційних письмових або усних доказів. Так, відеофіксація може підтвердити фактичні обставини виконання договору, а ІТ-експертизи - автентичність електронних документів чи коректність фінансових розрахунків.

Судова практика свідчить, що ефективне використання доказів та доказування є критичним для вирішення спорів, оскільки неправильно оцінені або недопущені докази можуть суттєво вплинути на результат справи. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до доказування, який враховує не лише формальні вимоги закону, а й специфіку господарських відносин, технологічний розвиток бізнесу та міжнародний досвід.

Особливу увагу сучасні дослідники приділяють саме електронним доказам. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» встановлює, що електронний документ має юридичну силу за умови забезпечення його автентичності та цілісності. У господарських спорах електронні докази включають договори в електронній формі, електронні платіжні документи, дані з корпоративних систем обліку. Водночас їх використання породжує питання допустимості, автентичності та надійності, що потребує залучення ІТ-експертів та судового дослідження.

Крім того, застосовуються відео- та аудіофіксація, що дозволяє підтвердити фактичні обставини виконання договорів або поведінку сторін у господарських операціях. Судова практика свідчить, що належне застосування цих доказів підвищує об'єктивність судового розгляду, однак неправильна

оцінка або недотримання процесуальних норм може призвести до хибних рішень.

Докази в господарському процесі можна класифікувати за різними ознаками:

- за формою, це письмові, усні, матеріальні, електронні;
- за джерелом, це документи сторін, третіх осіб, офіційних органів;
- за способом підтвердження, це: свідчення, експертизи, відео-/аудіофіксація.

Особливо актуальним на сьогодні є використання відео- та аудіофіксації, що дозволяє підтвердити фактичні обставини виконання договорів чи поведінку сторін у господарських операціях. Проте на практиці існують труднощі з регламентуванням порядку застосування таких засобів, їх оцінкою та підтвердженням достовірності. Судова практика демонструє, що без чіткого процесуального регулювання використання сучасних доказів може призвести до неправомірного або суб'єктивного тлумачення обставин справи.

Проблеми доказування у господарських спорах також пов'язані з обмеженим доступом сторін до необхідних матеріалів, дисбалансом ресурсів між великими і малими підприємствами, недостатньою компетенцією суддів у сфері складних експертиз та частковим невикористанням міжнародного досвіду стандартизованих процедур оцінки доказів. Класифікація доказів у господарському процесі передбачає розподіл за формою (письмові, усні, матеріальні, електронні), джерелом (документи сторін, третіх осіб, офіційних органів) та способом підтвердження (свідчення, експертизи, відео-/аудіофіксація), що дозволяє систематизувати процес доказування та забезпечити більш ефективне судове розслідування.

Таким чином, доказування у господарських спорах є багатовимірним, складним і динамічним процесом, що передбачає активну участь сторін, належне дослідження судом доказів, використання сучасних технологій та об'єктивну оцінку інформації. Воно спрямоване на забезпечення правосуддя, захист законних інтересів суб'єктів господарювання та підвищення ефективності

господарського судочинства, водночас вимагаючи постійного вдосконалення законодавства, практики судової оцінки та підвищення кваліфікації учасників процесу.

1.2. Класичні методи доказування: письмові, усні, експертні

Інститут доказування у господарському процесі є одним із фундаментальних елементів судової діяльності, адже саме через нього реалізується завдання правосуддя - встановлення істини у справі на основі об'єктивних даних. Згідно зі статтею 73 Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК України), доказами визнаються будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги та заперечення учасників справи. Ці дані здобуваються за допомогою процесуальних засобів доказування, серед яких традиційно виділяються письмові, усні та експертні. Вони становлять класичне ядро доказової системи, навколо якого формується сучасна концепція доказування, включно з новітніми цифровими інструментами.

Разом із тим, попри стабільність законодавчого регулювання, інститут доказування у господарському процесі залишається проблемним у науковій та практичній площині. Серед актуальних викликів - відсутність єдності судової практики щодо оцінки належності та допустимості доказів, формальний підхід судів до дослідження письмових матеріалів, недостатня активність сторін у збиранні доказів, а також складність у застосуванні експертиз у сфері господарських відносин, де необхідні спеціальні знання у фінансово-економічній чи технічній галузі. Вирішення цих проблем вимагає системного осмислення класичних методів доказування як основи для формування сучасної доказової системи.

Письмові докази посідають центральне місце серед класичних засобів доказування. Відповідно до статті 91 ГПК України, письмовими доказами є будь-які документи, що містять інформацію про обставини, які мають значення для

справи. Їх значення полягає у тому, що саме документи - договори, акти, накладні, бухгалтерські звіти, листи, протоколи тощо - є матеріальним носієм господарських правовідносин. Як зазначає М.В. Комаров, письмові докази є найнадійнішими, оскільки фіксують фактичні дані незалежно від волі учасників процесу, що забезпечує їхню об'єктивність та можливість перевірки у судовому порядку

Водночас, на практиці виникають проблеми оцінки достовірності письмових доказів, особливо в умовах цифровізації документообігу. Зокрема, постає питання автентичності копій документів, електронних листів та сканованих договорів. Як підкреслює С. В. Костенко, господарські суди часто надають перевагу формальній стороні доказів, ігноруючи їхній зміст, що суперечить принципу вільної оцінки доказів, закріпленому у статті 86 ГПК України. Таким чином, ефективність письмових доказів залежить не лише від їхньої наявності, а й від процесуальної культури суду та сторін, їхньої здатності аргументовано підтвердити зміст і походження документів.

Не менш важливою складовою класичного доказування є усні докази, тобто пояснення сторін, третіх осіб, представників і свідків. Відповідно до статей 88–89 ГПК України, такі пояснення можуть надаватися у судовому засіданні та підлягають оцінці поряд з іншими доказами. Хоча господарський процес має переважно письмову природу, усні докази виконують важливу функцію з'ясування обставин, що залишилися поза документальним підтвердженням. Як зауважує М. В. Комаров, усні пояснення сприяють динамічності процесу та реалізації принципу змагальності, адже дозволяють суду безпосередньо оцінити логіку, добросовісність і переконливість позиції кожної сторони

Однак у судовій практиці застосування усних доказів часто ускладнюється тим, що господарські правовідносини за своєю природою не передбачають свідчень у традиційному розумінні, як у цивільному процесі. О.В. Коваленко слушно зазначає, що свідчення у господарських справах можуть бути використані лише у виняткових випадках, коли відсутня документальна фіксація

правовідносин, а встановлення певних фактів (наприклад, виконання зобов'язання чи змісту переговорів) можливе лише шляхом пояснень сторін.

Проблемним залишається і питання оцінки усних доказів: відсутність матеріальної форми ускладнює їхню перевірку, що створює ризик суб'єктивізму у судовій оцінці.

Третій класичний метод це експертні докази, які мають особливу доказову природу, оскільки спираються на спеціальні знання. Відповідно до статей 113-115 ГПК України, судова експертиза призначається у разі необхідності встановлення обставин, що потребують спеціальних знань у науці, техніці, мистецтві чи ремеслі. Висновок експерта виступає не просто як доказ, а як результат інтелектуального аналізу, що поєднує юридичну та наукову складові. На думку Н. І. Городовенко, експертиза є одним із найефективніших засобів доказування, оскільки забезпечує об'єктивність оцінки складних фактів, які виходять за межі правової компетенції суду

Разом з тим, сучасна судова практика свідчить про ряд проблем у сфері експертиз. По-перше, відсутня єдина методика проведення економічних і фінансових експертиз, що знижує їхню достовірність. По-друге, спостерігається перевантаженість судово-експертних установ, що призводить до затягування процесу. По-третє, суди нерідко формально сприймають висновки експертів, не здійснюючи їх критичної оцінки. А.І Святоцький наголошує, що експертний висновок не є «абсолютною істиною», оскільки будь-яка експертиза відображає суб'єктивне тлумачення спеціаліста, і суд має перевіряти її логічну послідовність, повноту та відповідність поставленим питанням

Отже, письмові, усні та експертні методи доказування є основою доказової діяльності у господарському судочинстві, проте вони не позбавлені низки теоретичних і практичних проблем. З одного боку, ці засоби забезпечують реалізацію принципів об'єктивності, змагальності та рівності сторін (стаття 13 ГПК України), а з іншого - потребують адаптації до нових умов цифрової економіки, де переважають електронні документи, цифрові підписи, відео- та аудіофіксація.

Сучасна тенденція розвитку доказового права полягає у тому, що новітні засоби доказування не витісняють класичні, а розширюють їх можливості, створюючи інтегровану систему доказів, яка поєднує традиційні принципи юридичної аргументації з інструментами електронного правосуддя. Таким чином, класичні методи доказування залишаються не лише історичною основою, а й методологічним фундаментом для формування сучасної моделі господарського судочинства, орієнтованої на достовірність, ефективність і технологічну адаптивність доказового процесу.

1.3. Нормативно-правове регулювання доказів у господарському процесі України

Нормативно-правове регулювання доказів у господарському процесі України становить комплекс правових норм, що визначають поняття, види, порядок подання, дослідження, оцінки та допустимості доказів, а також процесуальні права та обов'язки учасників справи у сфері доказування. Ці норми формують правовий механізм реалізації одного з ключових принципів господарського судочинства, саме принципу змагальності та диспозитивності (ст. 13 ГПК України), який забезпечує активну участь сторін у формуванні доказової бази.

Основним нормативним актом, що регулює доказову діяльність у господарському судочинстві, є Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року.

У розділі IV «Докази та доказування» (статті 73-113) визначено засади доказового процесу, його предмет, принципи, порядок подання доказів, вимоги до їх належності, допустимості, достовірності та достатності. Відповідно до статті 73 ГПК України, доказами у господарському процесі є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги та заперечення учасників справи, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору.

Стаття 74 ГПК України визначає обов'язок кожної сторони довести ті обставини, на які вона посилається, що відображає принцип *onus probandi* (обов'язок доказування). Разом з тим, частина 2 цієї статті передбачає можливість покладення обов'язку доказування на іншу сторону, якщо вона заперечує проти позову, не надаючи належних доказів, чим реалізується баланс процесуальних прав і обов'язків учасників справи.

Суттєве значення мають статті 77-80 ГПК України, які регламентують критерії оцінки доказів - належність, допустимість, достовірність і достатність. Так, належними є докази, що стосуються предмета доказування (ст. 77), допустимими - отримані у спосіб, не заборонений законом (ст. 78), достовірними - ті, що не містять суперечностей (ст. 79), а достатність доказів визначається їх сукупністю (ст. 80). Ці положення утворюють методологічну основу оцінки доказів у господарському судочинстві.

Значне місце у системі доказового права посідають норми, що визначають види доказів. Відповідно до статті 76 ГПК України, доказами є письмові, речові, електронні, показання свідків, висновки експертів, пояснення учасників справи, а також інші документи, що мають доказове значення. Зокрема, письмові та речові докази регламентовані статтями 91-94 ГПК України, висновок експерта статтями 113-115, а електронні докази статтею 96. Таким чином, український законодавець забезпечив системний підхід до класифікації та дослідження доказів, розмежувавши класичні й новітні їх види.

Важливою є також стаття 86 ГПК України, що закріплює принцип вільної оцінки доказів: суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні всіх доказів у справі. Цей підхід відображає демократизацію судового процесу та узгоджується із загальними засадами доказового права, прийнятими в європейських країнах.

Окрім ГПК України, нормативно-правове регулювання доказів спирається на низку спеціальних законів, що деталізують окремі види доказів. Так, Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року №4038-ХІІ

визначає правовий статус експертів, порядок призначення і проведення судових експертиз, права та обов'язки сторін і експертних установ. Відповідно до статті 7 цього Закону, експерт несе відповідальність за наукову обґрунтованість та об'єктивність висновку, що забезпечує доказову вагу експертних досліджень у господарському процесі.

Регламентацію електронних доказів здійснюють Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. №851-IV та «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. №2155-VIII. Вони закріплюють принцип юридичної рівності електронного документа і паперового аналога за умови наявності електронного цифрового підпису. Це положення є ключовим для визнання електронних договорів, рахунків, листування та інших цифрових даних доказами у господарських справах. Зокрема, стаття 8 Закону «Про електронні документи та електронний документообіг» передбачає, що електронний документ має однакову юридичну силу з документом на паперовому носії, якщо він підписаний кваліфікованим електронним підписом.

Важливе значення мають також норми Цивільного кодексу України (ЦК) та Господарського кодексу України (ГК), які встановлюють правову основу для оцінки змісту господарських договорів, правомірності правочинів і виконання зобов'язань, що становлять предмет доказування у справах. Наприклад, стаття 207 ЦК України визнає письмову форму правочину рівнозначною електронній, що створює нормативне підґрунтя для прийняття електронних документів як доказів у господарському процесі.

Науковці звертають увагу на те, що нормативна база доказування в Україні загалом є розвиненою, проте потребує подальшої гармонізації з європейськими стандартами. Як зазначає В. В. Комаров, український господарський процес все ще зберігає елементи формалізму радянської моделі, де пріоритет надається письмовим доказам, а оцінка доказів часто носить декларативний характер. Натомість сучасна доктрина вимагає переходу до моделі активного суду, який не лише пасивно оцінює подані сторонами матеріали, а й сприяє їх збиранню, перевірці та належній оцінці.

Іншу проблему підкреслює Н. І. Городовенко, яка зазначає, що нормативно-правове регулювання доказів в Україні не повною мірою враховує специфіку цифрових технологій зокрема, відео- та аудіофіксації, метаданих, хмарних сховищ, що ускладнює використання таких матеріалів у судовому процесі.

Таким чином, система нормативно-правового регулювання доказів у господарському процесі України є комплексною і ґрунтується на поєднанні процесуального законодавства, матеріальних норм приватного права та спеціальних актів, що визначають статус окремих видів доказів. Водночас, сучасний етап розвитку господарського судочинства потребує удосконалення законодавства з урахуванням технологічних викликів, розширення кола допустимих цифрових доказів, а також створення єдиних методичних стандартів оцінки електронних і експертних матеріалів. Ефективна модернізація нормативного забезпечення доказування сприятиме підвищенню якості судочинства, посиленню правової визначеності та наближенню господарського процесу України до європейських стандартів правосуддя.

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОКАЗУВАННЯ

2.1. Електронні докази: види, допустимість, проблеми оцінки

Сучасний розвиток цифрових технологій, електронного документообігу та інтернет-комунікацій зумовив трансформацію традиційних уявлень про доказування у господарському процесі. В умовах інформатизації суспільства дедалі більшого значення набуває категорія електронних доказів, які виступають важливим інструментом забезпечення ефективності судового захисту прав суб'єктів господарювання.

Відповідно до статті 96 Господарського процесуального кодексу України, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема електронні документи, текстові, графічні, аудіо- та відеофайли, електронне листування, метадані, дані з вебсайтів, соціальних мереж та інших інформаційних систем. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям цифровізації правосуддя, відображаючи перехід від матеріальної до віртуальної форми фіксації доказової інформації.

Види електронних доказів у господарському процесі є надзвичайно різноманітними. Найпоширенішими є електронні документи, підписані кваліфікованим електронним підписом (КЕП); електронна кореспонденція (листування електронною поштою, повідомлення в месенджерах чи соціальних мережах); цифрові файли відео-, аудіо- та графічні матеріали; а також вебсторінки та інтернет-ресурси, що містять релевантні для справи дані. У науковій літературі виділяють первинні електронні докази (створені безпосередньо в електронному середовищі) та вторинні (копії або відтворення цифрових матеріалів). Як зазначає О. М. Костенко, правова цінність електронного доказу визначається ступенем збереження його технічних параметрів - метаданих, цифрових відбитків, сертифікатів автентичності, що дозволяють перевірити джерело його походження

Нормативно-правове підґрунтя використання електронних доказів формується низкою актів. Поряд із положеннями ГПК України, ключове значення мають Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV, який у статті 8 закріплює рівність юридичної сили електронного документа з паперовим за умови наявності кваліфікованого електронного підпису, та Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII, що регламентує порядок створення, перевірки й використання таких підписів.

Крім того, стаття 207 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року № 435-IV встановлює, що правочин може бути вчинений як у письмовій, так і в електронній формі, що забезпечує нормативне визнання електронних договорів, актів чи рахунків як повноцінних доказів у господарському процесі.

Законодавець визначає і процесуальний порядок подання таких доказів: відповідно до частини 3 статті 96 ГПК України, електронні докази можуть подаватися до суду у вигляді оригіналу електронного файлу або його копії на електронному носії (CD, DVD, флеш-пам'ять тощо) разом із електронним підписом чи іншими засобами автентифікації. Якщо подано копію електронного доказу, суд має право вимагати оригінал або перевірити достовірність його походження.

Попри достатньо розвинену законодавчу базу, питання допустимості та оцінки електронних доказів залишається одним із найбільш дискусійних у науці та практиці господарського судочинства. У постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 10 червня 2021 року у справі № 910/1683/20 суд зазначив, що скріншоти вебсторінок або електронних листів без підтвердження джерела їх отримання, дати створення та технічних параметрів не можуть розглядатися як належні докази. Така позиція відображає загальну тенденцію до підвищення вимог до автентичності цифрових матеріалів.

Водночас на практиці суди часто стикаються з проблемами ідентифікації джерела походження електронного доказу, перевірки його цілісності та забезпечення збереження електронних даних. Як зауважує М. І. Тітова, більшість

поданих сторонами електронних доказів мають форму копій або роздруківок, які не містять метаданих, що унеможлиблює технічну перевірку їх достовірності.

Відсутність єдиних державних стандартів автентифікації цифрових доказів призводить до різного тлумачення судами критеріїв допустимості, що створює загрозу порушення принципу правової визначеності.

Ще однією проблемою є потреба у технічних експертизах електронних доказів. Господарські суди змушені призначати комп'ютерно-технічні експертизи для перевірки справжності цифрових файлів, проте чинне законодавство не містить чітких критеріїв, коли така експертиза є необхідною. Це зумовлює надмірний судовий розсуд та затягування процесу. Крім того, відсутній механізм збереження електронних доказів у випадках, коли існує ризик їх втрати або знищення, хоча стаття 97 ГПК України формально передбачає можливість забезпечення доказів.

Науковці пропонують низку шляхів вирішення зазначених проблем. Так, М. В. Комаров наголошує на необхідності розроблення уніфікованих методичних стандартів перевірки електронних доказів та інтеграції судових систем із національними реєстрами електронних документів.

Інші дослідники вбачають доцільним створення Єдиного державного реєстру електронних доказів або запровадження автоматизованої системи збереження цифрових даних, що унеможливить їх підроблення та спростить процедуру дослідження судом.

Отже, електронні докази стали об'єктивною реальністю сучасного господарського процесу, забезпечуючи оперативність, доступність і достовірність доказування в умовах цифрової трансформації правосуддя. Проте їх ефективне застосування потребує вдосконалення нормативної та технічної бази, розроблення стандартів автентифікації й оцінки, а також підвищення цифрової компетентності суддів, адвокатів і експертів. Лише за умови системного підходу до регулювання та практичного використання електронних доказів господарське судочинство України відповідатиме європейським стандартам доказового права та вимогам концепції e-justice.

2.2. Судові експертизи: роль у підтвердженні фактів, сучасні підходи

Судова експертиза є однією з ключових форм доказування у господарському процесі, яка забезпечує об'єктивне встановлення фактичних обставин справи на основі спеціальних знань у галузях науки, техніки, мистецтва чи ремесла. Вона поєднує правову й наукову складові, виступаючи інструментом реалізації принципів змагальності та повноти судового розгляду.

Відповідно до статті 98 Господарського процесуального кодексу України, судова експертиза призначається у випадках, коли для з'ясування певних обставин необхідні спеціальні знання. При цьому експертиза може бути призначена як за клопотанням сторони або іншого учасника справи, так і з ініціативи суду. Таким чином, законодавець закріплює баланс між диспозитивністю сторін і активною роллю суду у забезпеченні істинності судового рішення.

Правове підґрунтя інституту судової експертизи складають не лише норми ГПК України, а й Закон України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-ІІ, який визначає правовий статус судових експертів, порядок їх атестації, призначення та проведення експертиз, вимоги до висновків. Згідно зі статтею 1 цього Закону, судова експертиза це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що виникають у ході судового провадження.

Експерт, згідно зі статтею 7 Закону, несе особисту відповідальність за обґрунтованість і достовірність свого висновку. Він має право самостійно обирати методику дослідження, але повинен дотримуватись загальновизнаних наукових стандартів. Таким чином, експертна діяльність набуває ознак автономності, водночас залишаючись процесуально контрольованою судом.

У господарському процесі судова експертиза виконує декілька функцій:

- пізнавальну, оскільки надає суду об'єктивні відомості, недоступні без спеціальних знань;

- верифікаційну, спрямовану на перевірку достовірності інших доказів;
- гарантійну, яка забезпечує наукову обґрунтованість судового рішення.

Сучасна практика господарського судочинства охоплює різноманітні види експертиз: бухгалтерські, економічні, товарознавчі, будівельно-технічні, комп'ютерно-технічні, почеркознавчі тощо. Наприклад, у справах про стягнення збитків або визначення ринкової вартості майна призначаються економічні чи фінансово-аналітичні експертизи, а у спорах щодо якості продукції, а саме товарознавчі експертизи.

Особливу роль відіграють комп'ютерно-технічні експертизи, які набули поширення в умовах цифровізації доказового процесу. Вони використовуються для перевірки автентичності електронних доказів, аналізу цифрових відбитків, метаданих, перевірки електронного підпису чи цілісності електронного файлу. Як зазначає І. Є. Марочкін, саме такі експертизи стають «містком між правом і цифровими технологіями», дозволяючи суду оперувати науково верифікованими даними

Важливо, що стаття 99 ГПК України встановлює процесуальний порядок призначення експертизи: у ній мають бути зазначені підстави для проведення, питання, що ставляться перед експертом, і назва установи або прізвище експерта. Закон також надає сторонам право пропонувати кандидатури експертів і формулювати питання для дослідження, що є проявом принципу змагальності.

Висновок експерта, відповідно до статті 104 ГПК України, не має наперед установлені сили для суду й оцінюється нарівні з іншими доказами за правилами статті 86 цього Кодексу. Суд може відхилити експертний висновок, якщо він містить суперечності, ґрунтується на неповних даних або виходить за межі компетенції експерта. Такий підхід відображає принцип вільної оцінки доказів, що гарантує незалежність судового розсуду.

Водночас сучасний стан інституту судової експертизи в Україні характеризується низкою проблем. По-перше, існує дефіцит кваліфікованих

експертів у сфері цифрової, фінансової та економічної аналітики, що ускладнює своєчасне проведення експертиз. По-друге, методики дослідження не завжди адаптовані до нових технологічних реалій, зокрема у справах, де використовується штучний інтелект або блокчейн. Як зазначає Н. І. Городовенко, нормативна база судової експертизи залишається консервативною та не враховує потреб цифрового правосуддя

Ще однією проблемою є залежність експертних установ від державного фінансування, що створює організаційні затримки та може ставити під сумнів оперативність розгляду справ. Частковим вирішенням цієї проблеми стало запровадження можливості залучення незалежних експертів і приватних експертних установ, акредитованих Міністерством юстиції України. Такий підхід відповідає європейській моделі експертного забезпечення судочинства, що базується на принципах змагальності та незалежності експертного дослідження.

Перспективним напрямом розвитку є цифровізація експертної діяльності, зокрема створення Єдиного реєстру експертних висновків та електронного обміну матеріалами експертиз між судами й експертними установами. Такі інновації сприятимуть підвищенню прозорості, скороченню строків процесу та мінімізації людського фактору.

Таким чином, судова експертиза у господарському процесі є важливим гарантом достовірності доказів і справедливості судового рішення. Її роль полягає не лише у підтвердженні фактів, але й у формуванні науково обґрунтованої доказової бази, яка забезпечує об'єктивність судового розгляду. Водночас модернізація інституту судової експертизи потребує оновлення методик, нормативного закріплення цифрових експертиз та запровадження ефективних механізмів контролю за якістю експертних висновків. Лише за цих умов експертиза зможе повною мірою виконувати свою функцію в системі доказування у господарському процесі України.

2.3. Відеофіксація та інші технічні засоби збору доказів у господарських спорах

У сучасному господарському процесі все більше значення набувають технічні засоби збору доказів, серед яких ключове місце посідає відеофіксація. Відеодокази забезпечують об'єктивну фіксацію дій учасників господарських правовідносин, умов виконання договорів, процесуальних дій і можливих порушень, що дозволяє суду отримати надійну інформацію про обставини справи.

Під відеофіксацією розуміють процес цифрового запису подій або дій, що мають значення для встановлення фактів у господарському спорі. Така фіксація може здійснюватися за допомогою камер спостереження на підприємствах, мобільних пристроїв, систем відеоконтролю або онлайн-трансляцій. Відеодокази стають належними, якщо забезпечено їх автентичність, цілісність та підтвержене джерело запису, що відповідає критеріям допустимості доказів, закріпленим у статтях 77-80 ГПК України.

Технічні засоби збору доказів не обмежуються лише відеофіксацією. До них відносяться:

- аудіофіксація - запис телефонних переговорів, нарад або усних угод, що документує волю сторін;
- системи контролю доступу - фіксація часу та місця перебування осіб у приміщеннях підприємств;
- GPS- та геолокаційні системи - підтверджують переміщення товарів, транспортних засобів або обладнання;
- комп'ютерно-технічні засоби - збір логів, записів транзакцій, даних серверів та інформаційних систем.

Відеофіксація та інші технічні засоби дозволяють створювати комплексну доказову базу, яка є особливо корисною у справах про порушення договорів, неякісне виконання робіт або поставку продукції. Їх використання підвищує об'єктивність судового розгляду, скорочує строк з'ясування обставин та знижує ризик маніпуляцій із доказами.

Разом із тим, застосування технічних доказів пов'язане з низкою проблем. По-перше, виникає питання автентичності та цілісності матеріалів, оскільки відео та аудіозаписи можуть бути змонтовані або редаговані. По-друге, суди вимагають підтверджуючої документації про обладнання, умови та спосіб запису, що ускладнює процедуру подання доказів. По-третє, важливим є дотримання конфіденційності та законодавства про захист персональних даних, оскільки камери спостереження або GPS-трекери можуть фіксувати інформацію про фізичних осіб.

Науковці відзначають, що ефективність технічних засобів доказування залежить не лише від їхньої технічної надійності, а й від нормативного та методичного забезпечення. Зокрема, О. В. Коваленко підкреслює, що відеофіксація у господарському процесі має інтегруватися з електронними документами та аудіофіксацією для формування комплексної та достовірної доказової бази.

Таким чином, відеофіксація та інші технічні засоби збору доказів є сучасними, ефективними та об'єктивними інструментами доказування у господарських спорах. Вони дозволяють формувати точну доказову базу, підвищують оперативність судового процесу та сприяють прозорості судового розгляду. Водночас ефективне використання цих методів потребує:

- вдосконалення нормативного регулювання та методичних стандартів фіксації;
- забезпечення автентичності, цілісності та збереження цифрових матеріалів;
- дотримання балансу між доказовою цінністю та захистом персональних даних;
- підвищення цифрової компетентності учасників господарського процесу.

Лише при комплексному підході відеофіксація та технічні засоби збору доказів можуть стати повноцінним та надійним інструментом доказування, здатним підвищити ефективність господарського судочинства України.

РОЗДІЛ 3 ПРАКТИКА ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

3.1. Аналіз судової практики щодо використання сучасних методів доказування

Сучасний господарський процес характеризується значним впровадженням новітніх методів доказування, серед яких провідне місце посідають електронні докази, судові експертизи та технічні засоби фіксації обставин (відео- та аудіозаписи, GPS-трекери, комп'ютерні логи). Аналіз судової практики останніх років дозволяє окреслити як позитивні тенденції використання цих інструментів, так і наявні проблеми, що обумовлюють необхідність удосконалення нормативного регулювання та методології доказування.

Щодо електронних доказів, практика Верховного Суду України демонструє їхню зростаючу значущість у справах про порушення господарських договорів, неправомірні фінансові операції та стягнення збитків. Так, у постанові Касаційного господарського суду від 10 червня 2021 року (справа № 910/1683/20) було встановлено, що електронні листи, скріншоти вебсторінок та інші цифрові файли без підтвердження джерела, дати створення та технічних параметрів не можуть вважатися належними доказами. Ця практика підкреслює критичну роль автентичності, цілісності та документального підтвердження походження цифрових матеріалів для їхньої допустимості та доказової сили.

Судові експертизи залишаються одним із ключових механізмів підтвердження фактів, що виходять за межі загальних знань суддів. Аналіз рішень свідчить, що економічні, бухгалтерські, комп'ютерно-технічні та товарознавчі експертизи забезпечують об'єктивне встановлення обставин справи та часто стають визначальними для прийняття судового рішення.

Наприклад, у справі № 910/2215/21 комп'ютерно-технічна експертиза підтвердила достовірність електронних документів, що було вирішальним для встановлення факту порушення договірних умов. Водночас судова практика звертає увагу на процесуальні недоліки, такі як формулювання неконкретних

питань експерту, відсутність участі сторін у формуванні переліку об'єктів дослідження та порушення процедури забезпечення доступу до матеріалів експертизи.

Щодо відеофіксації та технічних засобів збору доказів, практика господарських судів демонструє їхню високу ефективність у фіксації дій сторін, умов виконання зобов'язань та порушень договору. Наприклад, відеозаписи, аудіофайли, дані систем контролю доступу та GPS-локації використовуються для встановлення реального часу виконання робіт, дотримання правил охорони майна та перевірки поведінки працівників. Проте суди часто відмовляють у прийнятті таких доказів через відсутність підтвердження автентичності, метаданих, технічної документації або наявності монтажу записів (постанова КГС ВС від 15.03.2022, справа № 910/3124/21).

Комплексний аналіз практики дозволяє виділити наступні основні проблемні тенденції у застосуванні сучасних методів доказування:

Неефективне нормативне регулювання полягає у відсутності єдиних стандартів автентифікації електронних документів та цифрових записів, що призводить до неоднакового підходу судів і ризику юридичної невизначеності.

Технічні та організаційні обмеження виникають із за дефіциту кваліфікованих експертів у вузьких сферах (комп'ютерні, економічні, технічні експертизи), затримки в проведенні досліджень та відсутність уніфікованих методик оцінки цифрових доказів.

Цифрова компетентність учасників процесу виникає через низький рівень знань суддів, адвокатів та сторін щодо сучасних технологій, що знижує ефективність доказування та ускладнює оцінку складних цифрових матеріалів.

Водночас позитивні тенденції свідчать про те, що застосування сучасних методів доказування підвищує об'єктивність та оперативність розгляду господарських спорів; мінімізує ризик маніпуляцій із доказами; сприяє інтеграції національного господарського процесу у європейський та міжнародний правовий контекст, що відповідає концепції e-justice та принципам цифрового правосуддя.

Науково-правовий аналіз практики дає підстави стверджувати, що для підвищення ефективності сучасних методів доказування необхідно уніфікувати стандарти автентифікації та оцінки цифрових доказів, запровадити методичні рекомендації для судів і експертів. Також забезпечити цифрову освіту та підвищення компетенції учасників процесу та розвивати механізми комплексного використання електронних доказів, експертиз та відеофіксації, інтегруючи їх у єдину доказову систему.

Таким чином, судова практика підтверджує, що сучасні методи доказування вже формують нову парадигму господарського процесу, підвищуючи його ефективність і науково-обґрунтованість. Разом із тим, існуючі проблеми створюють виклики, які потребують комплексного нормативного, методологічного та освітнього вирішення для повноцінної інтеграції цифрових та технічних доказів у систему господарського судочинства України.

3.2. Рекомендації щодо вдосконалення використання сучасних методів доказування у господарських спорах

Сучасні методи доказування у господарському процесі, зокрема електронні докази, судові експертизи та технічні засоби фіксації подій, вже довели свою ефективність у практиці судових органів, проте їхнє широке застосування супроводжується численними проблемами, що обумовлюють потребу в удосконаленні нормативного та методичного забезпечення доказового процесу.

Згідно зі статтями 77–80 та 96–104 Господарського процесуального кодексу України, суд має право оцінювати всі належні докази, включно з електронними документами та матеріалами судових експертиз, однак практика свідчить, що судова оцінка цифрових доказів часто залежить від наявності документально підтвердженої автентичності, повноти даних та методичної підготовки експертів.

Науковці звертають увагу на системні проблеми застосування сучасних методів доказування. Так, І. Є. Марочкін наголошує, що електронні та комп'ютерно-технічні докази, незважаючи на їхню наукову обґрунтованість, часто оцінюються судами непослідовно через відсутність єдиних методик верифікації даних та стандартизованих процедур їх представлення.

О. В. Коваленко підкреслює, що комплексне використання електронних доказів, судових експертиз та відеофіксації повинно відбуватися у рамках єдиної доказової стратегії, оскільки розрізнене застосування цих методів знижує надійність висновків суду та створює ризик маніпуляцій.

З огляду на зазначене, важливим є уніфікація правових та методичних підходів. В першу чергу, слід розробити чіткі нормативні критерії допустимості електронних доказів, що враховують вимоги Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV та Закону України «Про електронні довірчі послуги» № 2155-VIII. Важливо забезпечити документальне підтвердження джерела, часу та цілісності цифрових матеріалів, а також визначити обов'язкові метадані для відео- та аудіозаписів. Подібна стандартизація дозволить не лише підвищити доказову силу цифрових матеріалів, а й забезпечити рівність сторін у доступі до доказів.

Також практика показує, що судові експертизи потребують подальшої модернізації. За відсутності уніфікованих методик проведення досліджень, особливо у сфері комп'ютерно-технічних та економічних експертиз, виникає ризик неповної або некоректної оцінки доказів. Науковці, зокрема Н. І. Городовенко, відзначають, що дефіцит кваліфікованих експертів та затримки у проведенні досліджень знижують оперативність господарського процесу і створюють потенційні загрози для справедливості судових рішень

У зв'язку з цим, доцільно впроваджувати механізми акредитації незалежних експертів та дистанційного проведення експертиз із застосуванням цифрових платформ, що дозволить скоротити строки розгляду справ та підвищити прозорість процесу.

Відеофіксація та інші технічні засоби збору доказів також демонструють високу ефективність у практиці, проте їх використання потребує чіткого регламентування. Зокрема, відсутність підтвердження автентичності відеозаписів або недокументованість умов їх отримання часто стає підставою для відхилення доказів судами, що знижує ефективність цього методу. Водночас використання цифрових платформ для збереження та передачі відео та аудіо, стандартизація метаданих і контроль за неперервністю записів забезпечують підвищення достовірності матеріалів, що підтверджується практикою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (постанова від 15.03.2022, справа № 910/3124/21).

Таким чином, для ефективного використання сучасних методів доказування у господарських спорах необхідна системна інтеграція електронних доказів, судових експертиз та технічних засобів фіксації у єдину доказову стратегію, яка враховує нормативні, технічні та організаційні аспекти. Це передбачає одночасне удосконалення законодавства, методик експертиз, стандартизацію цифрових матеріалів, підвищення цифрової компетентності учасників процесу та баланс між доказовою цінністю і захистом персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» № 2297-VI.

Тільки такий комплексний підхід дозволить забезпечити науково обґрунтоване, об'єктивне та ефективне використання сучасних методів доказування, що відповідає міжнародним стандартам цифрового правосуддя та потребам розвитку господарського процесу в Україні.

3.3. Порівняння українського та міжнародного досвіду використання сучасних методів доказування у господарських спорах

Вивчення української та міжнародної практики застосування сучасних методів доказування у господарських спорах дозволяє окреслити ключові тенденції, переваги та проблеми, що впливають на ефективність судового

процесу. В Україні застосування електронних доказів, судових експертиз та технічних засобів фіксації (відео-, аудіозаписів, GPS-трекерів, логів комп'ютерних систем) регламентується Господарським процесуальним кодексом України (ст. 77-80, 96-104), законами «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV, «Про електронні довірчі послуги» № 2155-VIII та «Про захист персональних даних» № 2297-VI. Українські науковці відзначають, що впровадження цифрових та технічних доказів значно підвищує об'єктивність судового розгляду, проте на практиці часто зустрічаються проблеми автентичності доказів, недостатньої стандартизації методик оцінки електронних документів та обмеженої цифрової компетентності суддів і сторін.

Міжнародний досвід, особливо європейський та американський, демонструє значну системність у використанні сучасних методів доказування. Так, у країнах ЄС широке застосування електронних доказів регламентується директивами Європейського парламенту та Ради ЄС щодо електронного правосуддя (e-Justice), що передбачають уніфіковані стандарти автентичності електронних документів, механізми цифрового підпису та електронного архівування. У США доказова цінність електронних документів визначається правилами Federal Rules of Evidence (Rules 901–903), які встановлюють вимоги до автентичності, цілісності та достовірності цифрових матеріалів, а також чіткі процедури допиту експертів, що забезпечують науково обґрунтовану оцінку доказів.

Порівняльний аналіз показує, що міжнародна практика вирізняється комплексністю підходу: електронні докази, судові експертизи та технічні засоби фіксації інтегруються у єдину систему доказування, що включає стандартизацію метаданих, цифрову сертифікацію та процедури аудиту доказів. Така інтеграція дозволяє забезпечити максимальну об'єктивність, знизити ризики маніпуляцій і забезпечити швидкий доступ суду до достовірної інформації.

В Україні, незважаючи на наявність законодавчих положень щодо електронних доказів та судових експертиз, відсутність уніфікованих методичних стандартів та обмежений цифровий досвід суддів і сторін створює певну

фрагментарність доказової системи. Наприклад, суди нерідко відмовляють у прийнятті електронних листів або відеозаписів без підтвердження автентичності та метаданих, тоді як у європейській практиці аналогічні матеріали приймаються на основі електронного підпису та сертифікованого зберігання, що забезпечує їх повну доказову силу.

Науково-аналітичний висновок полягає в тому, що українське законодавство та практика вже містять передумови для ефективного використання сучасних методів доказування, але для досягнення рівня міжнародних стандартів необхідне: запровадження єдиних методичних підходів до оцінки цифрових доказів, стандартизація відео- та аудіофіксації, інтеграція електронних доказів у цифрову платформу судочинства, а також підвищення цифрової компетентності суддів, адвокатів та експертів. У поєднанні з удосконаленням нормативного регулювання це дозволить створити систему доказування, яка відповідатиме сучасним міжнародним стандартам і забезпечить максимальну об'єктивність та оперативність господарського судочинства в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження сучасних методів доказування у господарському процесі України дозволяє зробити кілька ключових висновків.

Сучасні інструменти доказування - електронні документи, судові експертизи та технічні засоби фіксації (відео-, аудіозаписи, GPS-трекери, комп'ютерні логи) - істотно підвищують об'єктивність, наукову обґрунтованість і оперативність розгляду господарських спорів. Відповідно до статей 77–80 та 96–104 ГПК України, а також законів «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV, «Про електронні довірчі послуги» № 2155-VIII та «Про захист персональних даних» № 2297-VI, електронні матеріали і висновки експертів визнаються доказами за умови дотримання правил автентичності та цілісності.

Аналіз практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду свідчить, що відсутність документального підтвердження джерела, часу створення та метаданих електронних доказів або відеозаписів часто призводить до їх відхилення. Це підтверджує наукові позиції І. Є. Марочкина та О. В. Коваленка про необхідність стандартизації методів оцінки цифрових доказів та комплексного використання електронних матеріалів, судових експертиз і технічних засобів фіксації в єдину доказову систему

Судові експертизи залишаються ключовим механізмом підтвердження спеціальних знань у господарських спорах, проте відсутність уніфікованих методик та дефіцит кваліфікованих експертів створюють затримки та ризики неповної оцінки доказів.

Порівняльний аналіз українського та міжнародного досвіду показує, що у країнах ЄС та США застосування сучасних методів доказування вирізняється комплексністю та уніфікованими стандартами автентичності електронних документів, цифрових підписів і методик відеофіксації. В Україні існують передумови для ефективного використання сучасних доказів, проте необхідне удосконалення нормативної бази, методичних рекомендацій та цифрової компетентності учасників процесу.

Науково обґрунтованим висновком є те, що для підвищення ефективності господарського судочинства потрібно: інтегрувати електронні докази, експертизи та технічні засоби фіксації у єдину доказову систему; стандартизувати автентичність та метадані цифрових матеріалів; забезпечити цифрову компетентність суддів, адвокатів і експертів; удосконалити нормативно-правове регулювання, включно з дотриманням норм Закону України «Про захист персональних даних».

Таким чином, комплексне застосування сучасних методів доказування, поєднане з нормативно-правовими, методичними та освітніми заходами, створює передумови для об'єктивного, прозорого та науково обґрунтованого господарського процесу в Україні, який відповідає міжнародним стандартам цифрового правосуддя і сучасним потребам економічних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ (в ред. Закону від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення 11.09.2025).
2. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV від 22.05.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15> (дата звернення 11.09.2025).
3. Закон України «Про електронні довірчі послуги» № 2155-VIII від 05.10.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення 11.09.2025).
4. Закон України «Про захист персональних даних» № 2297-VI від 01.06.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення 11.09.2025).
5. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 10.06.2021, справа № 910/1683/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 11.09.2025).
6. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 15.03.2022, справа № 910/3124/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 11.09.2025).
7. Марочкін І. Є. Електронні докази в господарському процесі України: проблеми та перспективи. *Юридичний вісник*, 2023. № 2. С. 45–53.
8. Коваленко О. В. Сучасні методи доказування у господарському судочинстві: аналітичний аспект. *Вісник Академії правових наук України*, 2023. № 1. С. 78–88.
9. Городовенко Н. І. Судова експертиза в цифрову епоху: проблеми та шляхи вдосконалення. *Право України*, 2024. № 3. С. 33–41.
10. Костенко С. В. Теоретичні аспекти доказування у господарському процесі. *Юридична наука: теорія та практика*, 2022. № 4. С. 55–63.

11. Тітов П. А. Електронні докази та цифрові технології в господарському судочинстві. *Вісник цивільного та господарського права*, 2023. № 1. С. 42–51.
12. Комаров М. В. Докази у господарському процесі: сучасні тенденції та перспективи. *Вісник правничих наук*, 2022. № 3. С. 66–74.
13. Святоцький А. І. Судові експертизи та електронні докази: порівняльний аналіз. *Право і суспільство*, 2023. № 2. С. 21–30.
14. Вапнярко І. П. Електронні докази в господарському процесі України: проблеми допустимості та оцінки. *Вісник Національної академії правових наук України*, 2022. № 5. С. 88–97.
15. Васьковський О. М. Цифрові технології у доказуванні господарських спорів: сучасні виклики та перспективи. *Юридична наука і практика*, 2023. № 3. С. 50–59.
16. Кравченко О. В. Міжнародний досвід використання електронних доказів у судовому процесі. *Право і держава*, 2022. № 6. С. 35–44.